

IPOSTAZE ALE SĂRBĂTORILOR DE PRIMĂVARĂ ÎN SATE DE PE VALEA BARCĂULUI

IOAN GOMAN

Orice demers de a „reconstitui” fragmente ale unui univers țăranesc, din care textul și cuvântul scris au lipsit aproape cu desăvârșire, este mult îngreunat de „sărăcia” surselor documentare.

„Informațiile” de ordin material, prezente astăzi, mai mult sub forma unor ornamente, motive, obiecte și instalații, sunt în măsură să ne spună prea puțin despre trăirile interioare, ofurile, necazurile și bucuriile celor ce le-au creat și folosit. Dorința de a pune în evidență aspecte din viața unei lumi, ce-și exprima mai mult pe cale orală starea sufletească, impune în mod obligatoriu și o bună cunoaștere a culturii orale a țăranului român, personaj și *creator* de istorie non-venimentală.

Dacă anumite segmente ale acestei culturi pun în evidență trăirile interioare de bucurie, fericire, dor, necaz sau tristețe (cântecul, doina, jocul, bocetul etc.), altele (datinile, obiceiurile și credințele) pun în evidență aspecte ale felului său de viață și modul cum percepe el realitatea înconjurătoare, pentru ca în fine, alte segmente ale acestei culturi orale (proverbe, zicători etc.) să poată fi considerate chiar adevărate mostre de înțelepciune. Toate aceste vestigii ale „arheologiei spirituale”, cum le numește Ernest Bernea¹, pot constitui, prin o valorificare temeinică și o înțelegere profundă a sensului lor, adevărate surse de documentare pentru specialiștii ce se încumetă să scoată la lumină aspecte „umbrite” de trecerea timpului, din viața comunităților rurale.

În acest scop, al cunoașterii vieții rurale din trecut, credințele și obiceiurile – ca forme ale culturii orale – sunt „solicitate”, din ce în ce mai mult, să-și aducă și ele aportul, la „completarea” informațiilor privind lumea cea „multă și tăcută” a istoriei noastre², lumea satului românesc.

Obiceiuri și credințe „exploatate” și de noi în cele ce urmează pentru a pune în lumină sărbătorile de primăvară, încercând a surprinde, pe cât posibil, funcțiile și modul cum sunt văzute acestea de către țăranul român, mai mult dintr-o perspectivă magico-religioasă. Aceasta, deoarece obiceiurile, încifrează înțelesuri profunde ale omului cu lumea înconjurătoare³, tăinuind sensuri și semni-

---

1. Ernest Bernea, *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*, București, 1997, p. 231

2. Barbu Ștefănescu, *Tehnică agricolă și ritm de muncă în gospodăria țăărănească din Crișana (sec. al XVIII – lea și începutul sec. al XIX – lea)*, vol. I, Oradea, 1995, p. 45

3. Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești*, București, 1976, p. 3

ficații majore ale vieții oamenilor, "vizând deopotrivă atitudini și comportamente ale oamenilor în relațiile lor de zi cu zi, sau în relațiile acestora cu natura și lumea înconjurătoare", statornicindu-se, în final, în expresii și mecanisme prin care însăși viața socială se realizează⁴. Obiceiuri care prin puterea lor de sinteză se constituie în adevărate și „valoroase documente pentru cunoașterea treptelor de evoluție a societății, pentru stabilirea genezei și vechimii faptelor și fenomenelor sociale”⁵.

La rândul lor, credințele de proveniență empirică, dar cu o înfățișare magică, după cum spune și Lucian Blaga, permit a se face legături îndrăznețe între momente și lucruri din cadrul aceleiași vieți sociale, care științific n-ar fi posibil de făcut.⁶

Toate aceste componente ale spiritualității românești pot constitui, însă, noi puncte de plecare pentru cunoașterea acestei „misterioase” lumii a satului. O lume mai aparte, în care *legăturile* dintre ritmurile naturii și ale activității umane, materiale sau spirituale, se realizau prin „evenimente” care datorită importanței erau ridicate, la rang de moment crucial.

Unul dintre aceste evenimente, sărbătoarea, văzută ca o perioadă de schimbare și regenerare a timpului, datorită contactului mai intens cu divinitatea⁷, văzută ca un timp sacru, de „ruptură” a timpului profan cu avalanșa sa de preocupări cotidiene, vine să pună în evidență aspecte temporale din viața comunităților rurale. Sărbătoare ce inițial, prin scenarii rituale (sacrificii, interdicții alimentare și de muncă etc.) avea rolul de a celebra nașterea, maturitatea sau moartea unei divinități ce „patrona” o anumită perioadă a anului. Cu timpul prin numeroasele împrumuturi, asimilări și suprapuneri între diferitele culte și calendare, aceasta a ajuns să comemoreze, atât zei precreeștini îmbrăcați în haină creștină, cât și sfinți creștini îmbrăcați în haină precreeștină⁸. Asocierea unor răspunderi ale acestor sfinți și implicit a sărbătorilor prin care aceștia erau venerați, cu ritmurile biocosmice ale vegetației, a făcut ca pe parcurs, între aceste ritmuri și buna desfășurare a unor munci să se stabilească o legătură durabilă, cu rol mare în viața comunitară. Viață în care, pentru satul românesc, timpul avea o desfășurare *ciclică* și în care tocmai sărbătorile erau „pietrele de hotar” care marcau începutul sau sfârșitul unor momente. Toate perioadele mai importante ale vieții comunitare erau evidențiate în acest mod. Debutul principalelor perioade: a anului calendaristic (1 ianuarie) – Sf. Vasile cel Mare; a anului pastoral (Sângeorzu –

4. Crăciun Parasca, *Obiceiurile – formă complexă a creației folclorice*, în Familia, anul XV, nr. 6, 1979, Oradea, p. 14

5. Maria Bocșe, *Grăul – finalitate și simbol în obiceiurile cu caracter agrar din Valea Barcăului*, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Nr. IX, 1977, Cluj-Napoca, p. 261

6. Lucian Blaga, *Despre gândirea magică*, București, 1992, p. 145-148

7. Ernest Bernea, *op. cit.*, p.220

8. Ion Ghinoiu, *Obiceiurile populare de peste an – dicționar* – , București, 1997, p.VIII-IX (în continuare, Ion Ghinoiu, *Obiceiuri...*)

Sânmihai); a anului agricol (început la Lăsatul Secului sau Măcinici – 9 martie)⁹; a anului viticol (2 februarie – Stretenia)¹⁰ a anului bisericesc (1 septembrie) – Sf. Simion Stâlnicul¹¹; a anotimpurilor¹², a posturilor¹³ etc. erau reliefate în special prin astfel de momente. Până și vârsta și înfățișarea fizică a sfinților „desemnați” de biserică pentru a patrona principalele sărbători creștine ce hotărâneau aceste perioade erau în funcție de trecerea timpului cosmic¹⁴.

Însuși mersul timpului, văzut într-o relație directă cu ritmurile biocosmice, dar și ordonarea anumitor activități (mai ales agricole) în funcție de „scurgere” acestuia, a consacrat impunerea unor anumite sărbători ca puncte de reper în trăirea și organizarea vieții. Aproape toate acțiunile mai importante din cadrul satului tradițional, aveau ca dată limită (pentru începerea sau terminarea lor), astfel de sărbători. Însămânțatul grâului de toamnă (între Sântămăria Marc -15 august și Sântămăria Mică – 8 septembrie; însămânțatul porumbului (de la Bunavestire – 25 martie și până la Armindenii sau Ispas)¹⁵; recoltatul păioaselor (după Sânzăiene – 24 iunie)¹⁶; debutul anului pastoral (Sângiorzu – 23 aprilie); încheierea sezonului pastoral (Sâmedru – 26 octombrie)¹⁷; culesul viilor (după Ziua Crucii – 14 septembrie)¹⁸; culesul plantelor de leac (mai ales între Sânzăiene – 24 iunie și Ziua Cruci – 14 septembrie)¹⁹ și altele, sunt activități a căror desfășurare *optimă*, necesita respectarea acestor termene. Măsurarea timpului și ordonarea vieții comunitare prin raportarea la o anumită perioadă de timp, rămasă până la o anumită sărbătoare, ori scursă de la o anumită sărbătoare, punct în evidență și *funcția practică* a acestor sărbători. Funcție deloc lipsită de importanță, dacă se are în vedere lumea satelor românești, în mare parte o lume neștiutoare de carte, care trăia fără cărțile și calendarele tipărite din zilele noastre. Realitate ce ar explica pe de o parte și numărul mare al sărbătorilor ținute de români în trecut. Între acestea numai cele recunoscute de biserică prin hotărârea sinodului de la Alba Iulia din 1627 însumau 125 de zile, inclusiv duminicile. Număr ce

9. Ion Ghinoiu, *Vârstele timpului*, București, 1988, p. 183 (în continuare Ion Ghinoiu, *Vârstele...*)

10. Idem, *Calendarul popular pe anul 1993*, în *Revista de etnografie și folclor*, Tomul 38, Nr. 6, 1993, p. 558

11. Ioan Ghinoiu, *Vârstele ...*, București, 1988, p.279-280

12. De exemplu în unele zone, primăvara, începea la Drogobete (24 februarie), vara, începea la Sf. Constantin și Elena, toamna, începea la Ziua Crucii (14 septembrie) și iarna la Sf. Andrei (30 noiembrie); vezi Ernest Bernea, *op. cit.*, p.178

13. *Ibidem*, p. 180

14. Pentru aceasta sugestiv este faptul cum apare în iconografia noastră Sf. Gheorghe, sărbătorit la 23 april, când *începe anul* pastoral, prezent ca un tânăr voinic ce luptă cu un balaur, și cum apare Sf. Nicolae, sărbătorit la 6 decembrie, prezent ca un moș plin de înțelepciune ajuns la vârsta senectuții

15. Ion Ghinoiu, *Vârstele...*, p. 210 – 211

16. *Ibidem*, p. 270

17. *Ibidem*, p. 243

18. *Ibidem*, p. 224

19. *Ibidem*, p. 217

se va reduce treptat sub presiunea anumitor factori: a autorităților, pentru a mări numărul zilelor de muncă; a altor religii (calvină și catolică), pentru a se reduce sau accepta zilele acestora de sărbătoare, ajungându-se cu timpul doar la 27 de zile, plus duminicile, în total 79 de zile de sărbătoare, la 1786 pe vremea lui Iosif al II – lea.²⁰

Dacă avem în vedere că Biserica de răsărit ajunge la definitivarea unui calendar general, care se păstrează până astăzi în elementele sale de bază, abia în secolul al XII-lea²¹, pe lângă acest număr relativ mare de sărbători „abandonate” de biserică, dar totuși ținute de credincioși, mai existau o mulțime de zile ținute cu aproape aceași pioșenie ca orice sărbătoare. Pentru că sărbătoarea nu a apărut numai din nevoia firească pe care au simțit-o oamenii „de a evada din când în când din făgașul obișnuit al vieții și preocupărilor de toate zilele” ci mai ales ca o datorie, legală sau tradițională, față de suflet și față de zei.²² De aceea, multe din comunitățile sătenești mai păstrează și astăzi, prin forța tradiției, anumite zile care în accepțiunea lor au rang de sărbătoare, zile în care se țin anumite restricții în amintirea unei „divinități”, fie și de sorginte păgână. Sunt așa-zisele sărbători „băbești” sau păgâne cum le numește biserica, rod al sincretismului păgân-creștin realizat în epoca trecerii de la o religie politeistă la una monoteistă. Creștinismul a putut învinge unele din vechile credințe păgâne recurgând doar la „compoziții și învoieli tacite”.²³ Calendarul popular, fie prin păstrarea încă a unor asemenea zile, fie prin înlocuirea atribuțiilor zeilor păgâni, cu cele ale unor sfinți creștini²⁴, uneori sărbătoriți chiar la aceeași dată, reprezintă cea mai fidelă oglindă a acestei tumultuoase evoluții. Persistența acestora până-n zilele noastre, poate fi pusă, în primul rând, pe seama importanței dobândite de acestea în viața anumitor comunități. Dacă și astăzi unele dintre aceste comunități țin la anumite sărbători o serie de practici străvechi sau le consideră încă date ultimative pentru începerea sau terminarea anumitor munci mai importante²⁵, în general agricole, avem și o altfel de imagine, mai completă asupra a ceea ce reprezenta sărbătoarea pentru satul tradițional, sat în care se poate spune, în mare, că „timpul indica munca, iar munca indica timpul”²⁶, iar sărbătoarea era cea care marca și condiționa acest lucru.

Densitatea mai mare a acestor sărbători, mai ales primăvara, anotimp când totul se trezește la viață, când oamenii ieșeau la munca câmpului, era strâns legată de faptul că acest anotimp era considerat un nou început²⁷, dar în același

20. Aurel Răduțiu, *Timp de lucru și zile de sărbătoare în Transilvania (sec. al XVII-lea – XVIII-lea)*, în *Civilizație medie și modernă românească*, Cluj Napoca, 1985, p. 215-233

21. Ioan N. Floca, *Drept canonic ortodox*, Vol. II., București, 1992, p. 166

22. Ene Braniște, *Liturgica generală*, București, 1993, p. 138

23. Ion Ghinoiu, *Vârstele...*, p. 14 -15

24. *Ibidem*

25. Valer Butură, *Cultura spirituală românească*, București, 1992, p. 413 (în continuare Valer Butură, *Cultura spirituală...*)

26. Ion Ghinoiu, *Vârstele...*, p. 6

27. Micca Eliade, *Morfologia religiilor*, București, 1993, p. 181

timp și un moment critic, marcat de *incertitudinea* celor ce vor urma. Moment ce necesita a fi însoțit de rituri de regenerare, fertilitate, apărare etc., ritualuri „capabile” să poată asigura „continuitatea vieții comunitare”²⁸, într-un ritm și cadru cunoscut lor²⁹. Mentalitate pe seama căreia poate fi pusă și abundența obiceiurilor și credințelor caracteristice acestui anotimp, ce aveau, printre altele, menirea să completeze „practicile agrare propriu-zise, dând omului speranța reușitei întreprinderii sale”³⁰, în ceea ce urma să facă.

Printre comunitățile a căror membri mai practică multe dintre obiceiurile și credințele specifice sărbătorilor de primăvară, sunt și cele întâlnite de noi în satele: Boianu Mare, Almașu Mare, Săldăbagiu de Barcău, Ghida, Dijir, Iteu, Iteu Nou și Suiug, toate situate în bazinul superior al văii Barcăului. Realitățile întâlnite în această zonă, ne-au determinat să avem în vedere atât datele fixe sau mobile, cât și modul legat (oficial) ori nelegat (neoficial) de ținere a sărbătorilor de primăvară.

A. Sărbători ținute la o dată fixă

În cadrul acestei prime categorii am inclus acele zile de sărbătoare ce cad anual în aceeași dată a lunii, dar nu și în aceeași zi a săptămânii. Sărbători care la rândul lor pot fi *legate* sau recunoscute de biserică și sărbători *nelegate* sau nerecunoscute de biserică.

a. Sărbători legate (oficiale) ținute la o dată fixă

Prima mare sărbătoare ce poate fi inclusă în această categorie este *Bunavestire* sau *Ziua Cucului*, cum i se mai spune în zonă, ținută pe 25 martie.³¹ Conform tradiției din satele amintite, de acum încolo începe cucul a cânta până ce vede primele cruci de grâu. Numai așa nu va începe cucul a cânta, dacă nu-și va putea „astupa limba cu frunză verde de rug” (Rosa Canina)³², arbust ce primăvara înfrunzește foarte de timpuriu. Acest prim vestitor al primăverii, conform unor credințe, putea aduce noroc și prosperitate, de aceea e bine, se spune în zonă, ca la auzul primului său cântec „să ai bani la tine” că atunci „tot anul îi

28. Mircea Eliade, *Eseuri*, București, 1991, p. 45; Idem, *Imagini și simboluri*, București, 1994, p.89

29. Idem, *Morfologia religiilor*, București, 1993, p.63-64

30. Maria Bocșe, *op. cit.*, p. 263

31. Una dintre cele mai vechi sărbători, generalizată probabil în răsărit îndată ce Nașterea Domnului a început să fie sărbătorită peste tot la 25 decembrie, adică încă din prima jumătate a secolului al V-lea. Cu toate că alte biserici au ținut-o mult timp la date diferite (în apus până în sec.XI, când se generalizează data de 25 martie); armeni o serbează și astăzi la 7 aprilie, în raport cu data veche a Nașterii Domnului (6 ianuarie), biserica ortodoxă o va serba de la început la 25 martie. A se vedea Ene Braniște *op. cit.*, p.191

32. Informație, Goman Tiberiu, n. 1942, Boianu Mare, nr. 44, j. Bihor

33 Informație, Silaghi Floare, n. 1917, Boianu Mare, nr.259, j. Bihor; Bereteu Elena, n.1945, Suiug, nr. 74, j. Bihor; Duca Gavril, n. 1933, Iteu Nou, nr.124, j. Bihor; Roșu Silvia, n. 1942, Ghida, nr. 86, j. Bihor; Joldea Găfira, n.1937, Săldăbagiu de Barcău, nr.160, j. Bihor; Zmolca Ana, n.1929, Almașu Mare, nr.109, j. Bihor

avea și ți-a merge bine”.³³ Iar dacă ai putea avea din o creangă verde pe care a cântat cucul, existând credința că acesta nu cântă numai pe lemn uscat, se spune că „ai avea noroc la târg”.³⁴ Mai mult, spun oamenii mai în vârstă, că pasărea pe care o auzim noi cântând n-ar fi cucul ce fratele său Ștefan.³⁵

Această surprinzător de mare atenție acordată cucului, ar putea fi pusă în legătură cu data la care se ține această sărbătoare. Bunavestire, fiind prima sărbătoare mai importantă după echinocțiul de primăvară, când cucul prin cântecul său vestea începutul acestui nou anotimp mult așteptat. Cum cântecul acestei păsări avea darul de a „menține” și „multiplica” starea materială și sufletească a persoanelor în momentul când îl auzeau pentru prima dată, pune în evidență o mentalitate caracteristică momentelor de început mai importante (an, anotimp), când un semn de bun augur întreținea speranța de mai bine în confruntarea cu greutățile vieții. Destășurată doar primăvara, pe fondul „exploziei vegetale” ce caracterizează acest anotimp, activitatea acestei păsări (cântat-apariție-dispariție), virtuțile sale augurale³⁶, impactul pe care îl mai are pentru lumea satului, ar putea fi și o veche urmă a trecutului, când după unii specialiști una dintre ipotezele zeiței pasăre pentru funcția de profet (vestitor), era cucul³⁷. Dar și faptul că în preajma acestei perioade erau concentrate mai multe „începuturi”: acum începea primăvara, acum se declanșa începerea noului an agricol, ba mai mult, chiar și începerea anului calendaristic avea loc tot cam în această perioadă,³⁸ sunt date ce explică în bună măsură, perpetuarea unei asemenea practici augurale.

Apoi, această asociere, a unei sărbători creștine, *Bunavestire*, când Arhanghelul Gavril îi vestește Fecioarei Maria că va naște pe Iisus Hristos și sărbătoarea păgână *Ziua Cucului*, când acesta prin apariția sa și cântecul său vestește sosirea primăverii, ar pune în evidență sincretismul dintre păgânism și creștinismul zilelor noastre, de care vorbeam mai sus.

Demn de luat în considerare este și asocierea cântecului acestei păsări cu anumite faze fenologice, începutul cântatului cu mărimea frunzei de rug, iar sfârșitul cântatului cu apariția crucilor de grâu, ce practic realizează o marcare mai exactă a perioadei de timp necesară muncilor destinate întreținerii principalelor culturi agricole. Este o modalitate de-a marca, prin semne „naturale”, perioada „sensibilă” a acestora, perioadă în care principala preocupare a țăranului era *grija* față de culturile cerealiere, față de „bucatele” atât de necesare existenței sale. Existență ce acum începea să treacă prin perioada cea mai critică a anului, când „subțierea” proviziilor din anul precedent era dublată de „incertitudinea” noilor recolte, generând *nesiguranță și emoție*, motiv „primordial” al preocupărilor sale din această perioadă

34 Informație, Spătar Dumitru, n. 1921, Boianu Mare, nr. 168, j. Bihor

35. În Boianu Mare circulă o legendă conform căreia Cucu și Ștefan au fost doi frați, dar pentru că au fost tare răi, „tât timpul să băchău” (băteau), mama lor i-ar fi blestemat ca să-i despartă Dumnezeu în așa fel încât să tot umble unul după altul strigându-se, dar niciodată să nu se întâlnească. Informație, Silaghi Floare, n. 1917, Boianu Mare, nr.259, j. Bihor

36. Mihai Coman, *Bestiarul mitologic românesc*, București, 1996, p. 121-126

37. Marija Gimbutas, *Civilizație și cultură*, București, 1989, p. 119-120

38. Ion Ghinoiu, *Vârstele...*, p. 121

(munci agricole de întreținere, practici magice de apărare etc.). Importanța acestei perioade era punctată asemănător în multe zone ale țării, desigur cu adaptările de rigoare la diferențele fito-vegetale, unde aceeași pasăre, de exemplu, cântă până la *Sânzâiene* (24 iunie), când se îneacă cu orz ori cireș³⁹, sau începea să cânte doar „după ce s-a săturat de muguri” și înceta când „a auzit coasa”, după cum reiese și din unele răspunsuri la chestionarul lui B. P. Hașdeu din 1885⁴⁰.

Această legătură: *munci agricole – faze fenologico-vegetale – sărbători*, a fost pusă „magisrtal” în evidență și de refuzul țăranilor români de a accepta noul calendar (gregorian)⁴¹, adoptat de Biserica Ortodoxă Română în octombrie 1924, când data de 1 octombrie a devenit 14 octombrie⁴². Refuz care se baza în principal pe neconcordanța dintre noul calendar și ritmul cosmic al naturii, cunoscut lor după vechiul calendar (iulian).

Sfântul Gheorghe sau **Sângeorzu**, sărbătoarea comemorează pe Marele Mucenic Gheorghe „purtătorul de biruință”, martirizat la 23 aprilie 303 d. Hr. în urma persecuțiilor împăratului Dioclețian.⁴³ După unii Sângeorzul ar fi, de fapt, o divinitate a vegetației, „protectoare a cailor, vitelor cu lapte și holdelor semănate, indentificată cu un zeu autohton, Cavalerul Trac, peste care Biserica creștină a suprapus pe Sfântul Mare Mucenic Gheorghe”⁴⁴. Fără a putea comenta acest lucru, cert este faptul că Sângeorzul era o sărbătoare aparte pentru lumea satului românesc, „era cap de an mare”⁴⁵ când practicarea anumitor obiceiuri tradiționale era la loc de cinste. Manifestări ce aveau ca scop, fie înlăturarea forțelor potrivnice, fie invocarea celor benefice, prin obiceiuri caracteristice⁴⁶ ce se regăsesc menționate în numeroase studii de specialitate a căror enumerare, acum, ar fi de prisos.

Astăzi, fără a mai avea astfel de semnificații, Sângeorzu este întâmpinat de mulți gospodari din zona amintită cu ramuri de rug (*Rosa Canina*) la poartă, iar feciorii, mai ales copiii se întrec care mai de care în a uda fetele cu apă.⁴⁷ Udat care astăzi are forme mai restrânse, cu toate că în trecut era de o mai mare

39. Teodor Pamfile, *Sărbătorile de vară la români*, București, 1910, p. 112

40. Ioan Mușlea, Ov. Bărlcă, *Tipologia folclorului*, București, 1970, p. 298-299

41. Ernest Bernea, *op. cit.*, p. 193-194

42. Ion Ghinoiu, *Vârstele...*, p. 55

43. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 224

44. Ion Ghinoiu, *Obiceiuri...*, p. 11

45. Adrian Fochi, *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX – lea*, București, 1976, p. 283

46. Putem aminti în treacăt, că Sf. Gheorge era văzut ca, „apărător al roadelor pământului și dobitoacelor”, că este cel ce „vinc cu toate îmbelșugările pământului” și multe altele; ce explică în parte, importanța acestuia și multitudinea credințelor și practicilor populare ce l-au evidențiat (ramură verde, brazdă verde, practici contra luării manei etc.). A se vedea, de exemplu, Adrian Fochi, *op. cit.*, p. 282-306

47. Informație, Silaghi Floare, n. 1917, Boianu Mare, nr. 254, j. Bihor; Deac Iuliana, n. 1925, Dijir, nr. 121, j. Bihor; Breteu Elena, n. 1945, Suiug, nr. 74, j. Bihor; Moroșan Ana, n. 1935, Almașu Mare, nr. 234, j. Bihor

48. Maria Bocșe, *op. cit.*, p. 268

ampliare, desfășurarea lui cuprinzând adesea ulițele satelor din zonă⁴⁸.

Dar Sângeorz, pentru locuitorii zonei, mai este și un reper în ordonarea activității pastoral-agrară, ciobanii satului sunt și astăzi angajați pentru a păstori turmele de la un Sângeorz la alt Sângeorz. Apoi hotarul satului este tot până la Sângeorz „slobod” pentru pășunat „păstă tot pământul”, exceptând semănăturile, probabil o urmă încă a vechilor izlazuri devălmașe; pășunat care de la Sângeorz la Sânmihai este autorizat a se desfășura numai în locurile special destinate acestuia, adică pășunile.⁴⁹ Aceste reguli mai impun încă o anumită ritmicitate colectivă în desfășurarea principalelor munci agricole, „când orice abatere de la această regulă” întârzie mai ales culesul și implicit mărește riscul ca gospodarul să-și vadă recoltele mâncate de vite⁵⁰.

Sânzâienele sau Nașterea Sf. Ioan Botezătorul ținută la 24 iunie, „sărbătoare cu bază biblică, atestată în secolele IV-V”, a fost instituită, se pare, pentru a înlocui „unele vechi sărbători păgâne cu caracter agricol sau naturist” ce abundau în preajma solstițiului de vară (22-23 iunie).⁵¹ Sărbătoare de „hotar” ce marca sfârșitul primăverii și începutul verii, sărbătoare când la multe case din satele amintite, gospodarii mai fac acele cununi de sanzâiene (*Galium Verum L.*), care aruncate pe casă, indicau pentru fiecare membru al familiei, un viitor mai optimist („îi mere bine”), în cazul opririi acestora pe casă, sau unul mai pesimist (asimilat cu moartea), când acestea cădeau jos de pe casă.⁵² Acest obicei⁵³, cu această motivație a „prezicerii viitorului” ar putea fi considerat, cei drept în mică măsură și forțând puțin lucrurile, și o „reminiscență” a sărbătorii romane a norocului (*Fortis fortune*) serbată la 24 iunie⁵⁴, în „combinație” desigur și cu alte practici de natură vegetală ce se făceau în această perioadă, și de la care ar fi rămas probabil și simbolul acesteia: sanzâienele. Dar mai verosimil ne pare a fi, legarea acestui obicei de începerea unui nou anotimp, vara, când se obișnuia, ca la orice început să aibă loc asemenea practici de prezicere a viitorului, cu diferența că acum sunt puse în evidență prin „mijloace reprezentative” pentru această perioadă. Dacă primăvara această „misiune” îi revenea cucului, pasăre a cărui cântec „încălzea” prin vestea dată sufletele oamenilor, vara aceeași „misiune” o aveau sanzâienile a căror flori de un galben luminos amplificau „emoția” caracteristică acestui început. Sanzâiană ce datorită faptului că înflorea în perioada anului cu cea mai lungă zi și cu insolația cea mai puternică, a devenit și un prețios reper calendaristic pentru desfășurarea anumitor activități sau pentru „prog-

49. Informație, Spătar Dumitru, N. 1921, Boianu Mare, nr. 168, j. Bihor; Iacob Traian, n. 1942, Almașu Mare, nr. 234, j. Bihor

50. Henri H. Stahl, *Campania Drăguș (1929)*, în *Amintiri și gânduri...*, București, 1981, p. 123

51. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 224

52. Informație, Silaghi Floare, n. 1917, Boianu Mare, nr. 168, j. Bihor; Deac Iuliana, n. 1925, Dîjir, nr. 121, j. Bihor; Zmolea Ana, n. 1929, Almașu Mare, nr. 109, j. Bihor

53. În alt sat din zonă (Suiug) se spune că „cel al cărui cunună se oprește mai sus pe casă, acela trăiește mai mult” Informație Bereteu Elena, n. 1945, Suiug; nr. 74, j. Bihor

54. Ioan Mușlea, *Samuil Micu Clain și folclorul*, în *Cercetări etnografice și de folclor*, vol. I, București, 1978, p. 8

55. Ion Ghinoiu, *Obiceiuri...*, p. 178

noza” culturilor⁵⁵.

b. Sărbători nelegate (neoficiale) sărbătorite la o dată fixă

Dintre aceste sărbători, doar *Cei 40 de sfinți*, serbată pe 9 martie, se mai bucură de o oarecare importanță în satele din zona amintită. Sărbătoare cunoscută în calendarul popular, în general sub numele de Măcinici, comemora din punct de vedere religios pe cei 40 de Sfinți Mucenici, jertfiți pentru credința lor în cetatea Sevastiei⁵⁶. Cum biserica nu-i mai consacră, în zona amintită acestei zile un ceremonial adecvat, cu toate că în trecut, după unele mărturii⁵⁷, era serbată în anumite zone și de biserică⁵⁸, această zi este întâmpinată de lumea satului de aici într-un mod aparte.

În această seară majoritatea gospodinelor se străduiesc să facă 40 de plăcinte „pentru fiecare sfânt câte una”⁵⁹, obicei asemănător cu cel al „*Sfințișorilor*”, amintit de S. Fl. Marian.⁶⁰ Apoi bătrânii mai spun că în funcție de cum îi timpul în această zi, așa va fi și 40 de zile de acum înainte.⁶¹ Lucru ce apare ca firesc dacă avem în vedere că la această dată începea anul agricol⁶², an a cărui rodnicie depindea direct de „umblatul vremurilor” ce puteau fi mai darnice sau mai „zgârcite” cu noua recoltă. De fapt, cum am mai amintit, acest obicei al prezicerii, este caracteristic perioadelor de început mai importante⁶³, când anumite semne au menirea de a da o serie de informații despre perioada ce va urma. Sigur cum în această zi, debuta noul an agricol, de o importanță covârșitoare în economia satului tradițional, pare firesc ca acest „început” să fie „exploatat” în vederea cunoașterii „forței” de a cărei „dărnicie” depindea intensitatea eforturilor făcute de țăran în asigurarea existenței sale; „forță” pe care noi am numi-o „starea” vremii sau timp „meteorologic”.

56. Ion Ghinoiu, *Obiceiuri...*, p. 119

57. Cu toate că această sărbătoare a fost serbată în trecut de biserica ortodoxă, pentru că la în anul 1700 data serbării acesteia este menționată în Ceaslovul tipărit la Sibiu în 1696. Dar pe parcurs sub presiunea anumitor factori (politici, religioși, economici etc.), unele sinoade bisericești (cel din 1774 și cel din 1785, mai ales), au redus treptat numărul sărbătorilor ținute de ortodocși, încât nici sărbătoarea celor „40 de sfinți” nu se află inclusă, de exemplu, printre sărbătorile recunoscute de biserică în 1786, și întărite de Iosif al II-lea prin decretul din 7 august 1786. A se vedea Aurel Răduțiu, *op. cit.*, p. 217-226. Probabil și principala cauză pentru care biserica nu mai este deloc „implicată” în derularea „procesionilor” din această zi, păstrând-o doar în calendar, ca zi obișnuită

58. Ion Mușlea, *Ov. Bârlea, op. cit.*, p. 358

59. Informație, Silaghi Floarea, n. 1917, Boianu Mare, Nr. 254, j. Bihor; Deac Iuliana, n. 1925, Dijir, nr. 121, j. Bihor; Lazăr Maria, n. 1938, Săldăbagiu de Barcău, nr. 157, j. Bihor; Beretcu Elena, n. 1945, Suiug, nr. 74, j. Bihor; Pop Maria, n. 1926, Iteu, nr. 6, j. Bihor; Zmolea Ana, n. 1929, Almașu Mare, nr. 109, j. Bihor

60. S. Fl. Marian, *Sărbătorile la români*, vol. II, București, 1994, p. 19

61. Informație, Silaghi Floare, n. 1917, Boianu Mare, nr. 254, j. Bihor; Zmolea Ana, n. 1929, Almașu Mare, nr. 109, j. Bihor; Deac Iuliana, n. 1925, Dijir, nr. 121, j. Bihor

62. Ion Ghinoiu, *Vârstele...*, p. 206

63. La 9 martie avea loc echinocliul de primăvară în calendarul iulian, anul cuprinzând doar două anotimpuri, vară și iarnă, hotarul ce le despărțea era constituit din cele 9 zile ale Babei Dochia ce începeau la 1 Martie. A se vedea Ion Ghinoiu, *Vârstele...*, p. 206-207

B. Sărbători cu dată schimbătoare (mobilă)

În această categorie se includ acele sărbători ce cad anual în altă zi a lunii, dar în aceeași zi a săptămânii. Mobilitate datorată sărbătorii Paștelui⁶⁴ a cărei serbare „guvernează” întreg ciclul de sărbători mobile de peste an. De data ei depinde, în primul rând, ordinea (succesiunea) și denumirea duminicilor sau săptămânilor de peste an. Sărbători care, la fel ca cele fixe, se pot împărți în **sărbători legate** (recunoscute de biserică) și în **sărbători nelegate** (nerecunoscute de biserică).

a. Sărbători cu dată schimbătoare oficial recunoscute de biserică (legate)

Lăsatul secului sau **Lăsarea de sac** cum i se mai spune în zonă, început de an agricol în alte zone⁶⁵, se ține în ultima duminică dinainte de a începe postul Paștilor. Este „hotarul” dintre o perioadă în care omul se îngrijea mai mult de trup, de poftele acestuia, și alta, în care atenția era îndreptată mai mult asupra su-

---

64. Sărbătorită la început la date diferite, odată cu Sinodul I ecumenic (Niceea, anul 325 e.n.) se încearcă impunerea serbării ei în duminică imediat următoare lunii pline de după echinocliul de primăvară. Când prima lună plină, de după echinocliul de primăvară cade duminică, serbarea acesteia se va face în duminică următoare, pentru a nu se serba odată cu Paștile iudeilor (serbată la 14 Nisan), dar nici înaintea acestuia. Ca atare data serbării Paștilor creștine depinde de două fenomene naturale, unul cu dată fixă, echinocliul de primăvară, ce cade la 21 martie, datorită mișcării de revoluție a pământului, și unul cu dată schimbătoare, datorat mișcării de rotație a lunii în jurul pământului, fenomene ce se produceau cu o relativă regularitate. Drept urmare, cum luna plină poate apărea pe cer în unii ani mai aproape de echinocliul de primăvară în alții ani mai departe de el, din punct de vedere calendaristic, data serbării Paștilor creștine poate cădea cel mai devreme pe 22 martie, dacă la echinocliul de primăvară (21 martie) avem lună plină și acesta cade sâmbătă, pentru ca ziua următoare, duminică, conform hotărârii Sinodului I ecumenic de la Niceea se vor putea serba Paștile, iar cel mai târziu, serbarea acestora poate avea loc în 25 aprilie, dacă însă ultima zi cu lună plină a avut loc chiar înainte de echinocliu (20 martie), atunci va trebui să se aștepte până-n 19 aprilie adică alte 29 de zile (cât durează o rotație completă a Lunii în jurul Pământului) sau până-n 25 aprilie (duminică), dacă aceea zi de 19 aprilie cade într-o zi de luni.

Dar cum, bisericile ortodoxe nu au acceptat toate calendarul „îndreptat” (gregorian), sau stilul nou, cu toate că Biserica Ortodoxă Română face acest lucru din 1924, pentru a se păstra totuși unitatea creștinismului ortodox, s-a ajuns în 1927 printr-un consens general al bisericilor ortodoxe ce au acceptat noul stil calendaristic (gregorian), consens întărit și de hotărârea Consfătuirii inter-ortodoxe de la Moscova din iulie 1948 pentru menținerea unității bisericilor ortodoxe, ca serbarea Paștilor să aibe loc după Pascalia veche, adică cu acel decalaj de 13 zile. Decalaj ce coroborat cu „ciclicitatea” fenomenelor astronomice (echinocliul de primăvară și mișcarea de rotație a lunii în jurul pământului), în funcție de care conform hotărârii Sinodului I ecumenic de la Niceea are loc serbarea Paștelor, pune în evidență perioada (4 aprilie- 8 mai) când bisericile ortodoxe serbează această mare sărbătoare a creștinătății.

Această recunoaștere a ambelor calendare (cel vechi, iulian, pentru sărbătorile ciclului Pascal, și cel nou, gergorian, pentru restul sărbătorilor ortodoxe) cazul și Bisericii Ortodoxe Române, explică și diferența datelor de serbare a Paștelor din bisericile catolice (ce-șicalculează sărbătorile numai după stilul nou al calendarului, cel gregorian și după Pascalia nouă îndreptată) și bisericile ortodoxe (ce-și calculează sărbătorile după ambele calendare, iulian și gregorian, inclusiv Pascalia veche neîndreptată). A se vedea Ene Braniște, *op. cit.*, p. 176-177

65. Ion Ghinoiu, *Vârstele...*, p. 183

fletului, a purificării acestuia. Cum această zi este ultima în care se putea „beneficia” de bucuriile vieții, fără interdicții de natură religioasă, se încerca a se profita din plin de aceasta. Acum se organizau în zona amintită, în mod special, petreceri destinate mai ales tineretului: hori, danțuri sau balurile zilelor noastre, acum masa este mai fastuoasă, mai bogată, de la care nelipsite sunt ouăle, a căror semnificație în această zi era una specială; se mâncau ca persoana respectivă să uite și ea a mânca de „dulce”, cum și-a uitat și găina oul.⁶⁶ Vizitele care se fac cu această ocazie între cei apropiați (cei mai tineri la cei mai vârstnici), ospățul comun ce are loc⁶⁷, vin să accentueze rolul acestei sărbători care face legătura între o perioadă de „libertinaj” și una de austeritate ce urma; între una cu încărcătură profană și una cu încărcătură sacră, reprezentată prin postul ce urma a începe odată cu ziua următoare. Post care șapte săptămâni de zile⁶⁸ la rând, va marca profund viața cotidiană a oricărui membru a comunității prin asprimea și durata sa. O hrană frugală, lipsa oricăror activități distractive, „evitarea” anumitor munci, o înclinație mai mare spre rugăciune și bună înțelegere cu aproapele, sunt trăsăturile definitorii ale acestei perioade. Perioadă marcată de o „campanie de purificare” în care, conform expresiei lui Vasile Băncilă, „omul trăiește mai mult pentru Dumnezeu decât pentru el”.⁶⁹ Încercând a găsi motivații privind „seninătatea” cu care țărânul accepta un „regim” așa auster într-o perioadă când are mai multă nevoie de hrană pentru a-și revitaliza forțele, explicația pare greu de dat. Probabil pe „triunchiul” unor vechi practici păgâne impuse prin forța anumitor tabuuri, rituri sau credințe s-au „împletit” altele cu semnificații creștine, susținute, unde s-a putut și de „necesitățile” materiale ale vieții. Așa bunăoară, postul Paștilor sub forma cunoscută nouă azi, este posibil să fie rodul unor asemenea „împletiri”. Se știe că la începutul primăverii, rata mortalității este foarte mare, austeritatea hranei din timpul iernii și subțierea rezervelor, își spun cuvântul. Mortalitate ce provoacă celor rămași în viață o anumită stare psihologică, de tristețe, ce are ca efect și „indiferența” față de hrană a celor ce au pierdut pe cineva drag. În această accepțiune postul apare „ca un posibil rit de doliu, formă a exprimării regretului și durerii”⁷⁰. Vin a susține această ipoteză, numeroasele practici legate de cultul morților ce au loc în această perioadă. Acum se țin la sfârșitul fiecărei săptămâni acele „sâmbete ale morților”⁷¹, acum au loc, în Joia Mare, mai ales, o serie de obiceiuri legate de cultul morților, se fac focuri pen-

66. Informație. Goman Carolina, n. 1948, Boianu Mare, nr.44, j. Bihor

67. Poate ultimele manifestări a ceea ce era în trecut în unele zone în Săptămâna Nebunilor sau Săptămâna Brânzei. A se vedea Ion Ghinoiu, *Vârstele...*, p. 184

68. Până în secolul al IV-lea (după Sinodul I ecumenic), „Postul cel Mare”, pe lângă faptul că avea „lungimi” diferite, dar era și „structurat” în două perioade de timp Postul Păresimilor, sau postul prepascal, care ținea până la Dumineca Floriilor, și Postul Paștilor, postul pascal, care ținea o săptămână, adică din Dumineca Floriilor până la cea a Învierii, fiind foarte aspru. A se vedea Ene Braniște, *op. cit.*, p. 254-255

69. Vasile Băncilă, *Duhul sărbătorii*, Editura Anastasia, 1996, p. 62

70. Ofelia Văduva, *Pași spre sacru*, București, 1996, p.106

71. Practică uzuală încă în satele din zona amintită

tru morți, se pun alimente (colaci, apă) la dispoziția lor⁷², se îngrijesc mormintele acestora, obiceiuri ce vor atinge „paroxismul” la așa zisele **Paști ale morților**, toate probabil străvechi practici de venerare a morților pe care biserica a încercat să le îmbrace în haina sa. Însăși, creștinismul prin „săptămâna patimilor” și Învierea lui Iisus Hristos, ce le serbează acum, a contribuit la „fixarea” acestor „comportamente” caracteristice perioadei de post, schimbându-le doar semnificația. Acestea toate întâmplându-se pe „fondul” unei perioade când rezervele de hrană din anul precedent se reduc din ce în ce mai mult, iar roadele noii recolte sunt încă incerte, stare de „tensiune” ce impune de la sine o anumită abținere privind hrana, dar și forme (rugăciuni, posturi, rituri, obiceiuri), prin care divinitatea este „implorată” să ocrotească noua recoltă.

Numărul mare al acestor zile de post a stimulat, în mare măsură, se pare, dezvoltarea și amploarea unor îndeletniciri ca: agricultura, pescuitul, pomicultura, viticultura, culesul din natură etc. capabile să satisfacă cerințele unei hrane impuse de canoanele postului⁷³. Lucru ce explică și gama, relativ mare, a mâncărilor făcute pe baza unor produse ca: pește, mere, pere, prune, struguri, urzi-ci (Urtica dioica L.), lobodă (Artiplex hortensis L.), măcriș (Rumex acetosa L.), ștevie (Rumex patientia L.) etc, acceptate de canoanele postului și ridicate datorită acestuia, pe alocuri, chiar la rang de artă culinară.

Duminica Floriilor, serbată în duminica dinaintea Paștilor, când la biserică se dau credincioșilor acele „stâlpări” sau „mărțișoare”, adică ramuri de salcie înflorită, pentru a reda ambianța acestei sărbători, când Iisus Hristos la Intrarea în Ierusalim, conform Evangheliei, a fost întâmpinat de populație cu ramuri verzi de finic. De fapt o reiterare a unui vechi „gest arhietipal”, cum ar zice Mircea Eliade, prin a căror repetare omul religios trăiește veșnic într-un prezent a-temporal⁷⁴. Prezent în care credincioșii vor trece alături de Iisus de la bucuria unei primiri fastuoase („mărțișoarele” primite la Duminica Floriilor), la durerea morții Sale, din Vinerea Mare, când credincioșii, mai ales femeile⁷⁵, îmbracă haină de doliu. Mărțișoarele primite în această zi, „prezente” la un asemenea „eveniment” măreț, sunt duse acasă și păstrate cu grijă, la loc de cinste (de obicei la o icoană). Considerate a fi utile în lupta contra forțelor potrivnice, fumul, rezultat din arderea lor ar avea „darul” de a înlătura norii grei ai furtunii sau „vremea grea” cum i se mai spune, în zona amintită acesteia⁷⁶.

Paștile sau Învierea Domnului, principală sărbătoare a primăverii, „inima spiritualității și pietății ortodoxe”⁷⁷, mult așteptată, deoarece acum omul după o

72. Ofelia Văduva, *op. cit.*, p. 106

73. Valer Butură, *Străvechi mărturii de civilizație românească*, București, 1989, p. 274

74. Mircea Eliade, *Eseuri*, București, 1991, p. 69

75. Informație, Goman Carolina, n. 1948, Boianu Mare, nr. 44, j. Bihor

76. Informație, Silaghi Floare, n. 1917, Boianu Mare, nr. 254, j. Bihor; Zmolca Ana, n. 1929, Almașu Mare, nr. 225, j. Bihor; Pop Maria, n. 1926, Iteu, nr. 6, j. Bihor; Deac Iuliana, n. 1925, Dijir, nr. 121, j. Bihor

77. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 179

lungă perioadă de privațiuni poate din nou să-și satisfacă poftele. Pe lângă obiceiul ducerii „păștii”, de fiecare gospodină spre sfințire la biserică, un alt obicei bine păstrat în unele sate din zonă (Boianu Mare) este cel al *ciocnitului de ouă*. Ciocnitul se desfășoară conform unui anumit ritual, numai după ce se fac anumite „expertize” (prin baterea oului cu unghia degetului, prin „cântărirea” sa în mâini etc.) pentru a stabili „tăria” ouălor. Hotărârea odată luată de a „se da pe ciocă” este urmată de producerea actului propriu-zis, când unul dintre „actanți” ține oul (de obicei cel mai tânăr), iar celălalt (mai vârstnic) dă cu oul, ciocnind ouăle la ambele capete ale acestuia (cap și cur). Dacă oul unui „adversar” se sparge la ambele capete, acesta este obligat să-l dea „adversarului” cu oul mai tare; dacă s-au spart ouăle ambilor „adversari”, dar la capete diferite, atunci fiecare participant rămâne cu oul său. Situație ce determină pe fiecare să-și găsească noi doritori de „ciocă” aflați în situații similare (cu oul spart la același capăt). Amploarea acestui obicei este atât de mare încât practic întreg satul, tineri și vârstnici, mai puțin femeile, sunt „implicați” în „derularea” acestuia; prima întrebare care este pe buzele tuturor, după ce se salută conform tradiției, cu Hristos a Înviat/Adevărat a Înviat, este dacă fac o „ciocă”. Femeile în aceste zile de sărbătoare, au obiceiul să dăruiască copiilor mai mici câte un ou roșu, lucru considerat aproape o obligație în cazul rudelor mai apropiate.

Ouăle se pot ciocni imediat după Înviere și până-n duminica următoare când sunt Paștile cele mici sau ale morților când se iese, împreună cu preotul, la cimitir unde se ridică parastase, se fac rugăciuni, iar femeile împart ouă roșii și cozonaci, mai ales copiilor, drept „pomană”.⁷⁸

Prezența „păștii”, care prin simbolica ingredientelor ce o compun, „condensează ideea morții și a renașterii”⁷⁹, și a oului, simbol al nemuririi, al reînnoirii naturii și vegetației⁸⁰, pot sugera prezența unor străvechi tipuri arhetipale legate de regenerarea naturii, azi încărcate cu semnificații creștine. Oul, generator de viață, simbolul creației și fertilității la mai toate popoarele antice, a ajuns în timp imagine arhetipală, aliment mit⁸¹ și simbol al reînvierii naturii și schimbărilor din această perioadă⁸². Apariția frecventă a acestuia, mai mult sub formă colorată în ceremoniile antice de înnoire a timpului, se baza pe concepția cosmogonică a acestor popoare ce „comparau Universul cu oul generator de viață”. Această imagine arhetipală va fi preluată ulterior și de creștinism, unde „oul, colorat și împodobit”, va deveni simbolul Mântuitorului, „care părăsește mormântul și se întoarce la viață”, precum și puiul de găină ce iese din găuace⁸³. Nu întâmplător oul a fost introdus în acest ritual, el putând simboliza atât învierea din morți a Mântuitorului, cât și „învierea” naturii⁸⁴. Supoziție întărită și de asocie-

78. Informație, Silaghi Floare, n. 1917, Boianu Mare, nr.254, j. Bihor

79. Ofelia Văduva, *op. cit.*, p. 86

80. *Ibidem*, p. 37

81. Arcadie Percek, *Oul minune ovală*, în *Albina*, Nr.12, 1990, anul 94, p. 8

82. Ion Ghinoiu, *Vârstele...*, p. 167-168

83. *Idem*, *Obiceiuri...*, p. 144

84. Arcadie Percek, *op. cit.*, p. 8

rea serbării Învierii Domnului, primăvara, când totul reînvie după scurta perioadă de „moarte” din timpul iernii. Punctând-se acest început de un ritual prin obiceiuri caracteristice⁸⁵, în care coloratul și încondeiatul ouălor precum și practicile aferente (magie, prosperitate, fertilitate etc.) au fost „aduse” să „auroleze” această sărbătoare a „Învierii”, s-au „trădat” și o serie de ritualuri „precreștine” implicate în renovarea timpului și transmise, până spre zilele noastre⁸⁶, ca vechi forme de organizare a timpului precreștin.

Ispasul sau **Înălțarea Domnului**, serbat la 40 de zile (în Joia din săptămâna a șasea după Paști) de la Învierea Domnului și prăznuită la început o dată cu Rusaliile⁸⁷.

Serbat într-o perioadă în care vegetația ajunge la maturitate, moment ce nu putea scăpa să nu fie punctat prin o seamă de credințe populare. În multe zone, se știa, că de la această dată „ce se seamănă nu mai rodește” sau că laptele îi mai gras, deoarece „iarba e coaptă”⁸⁸, e matură. Sunt exemple, prin care lumea satului putea constata și în mod practic acest lucru. Asemănător cu marile sărbători de peste an și la Ispas aveau loc târguri și nedeci zonale, dar și o seamă de practici magice legate mai mult de cultul morților⁸⁹.

Pentru locuitorii zonei avută în vedere de noi, aceste credințe, astăzi, apar mult mai șterse, totuși se mai cunoaște faptul că după Ispas nu se mai poate semăna nimic, „că-i prea târziu”⁹⁰, sau se mai spune că doar acum, „caii se satură un ceas”⁹¹. Fără a putea explica, cât de cât științific acest lucru, considerăm că această asociere a perioadei de maturizare a vegetației cu aspecte ce privesc metabolismul unui animal „nesățios”, cum este calul, nu a fost lipsită de sens, dacă nu reprezenta, chiar un fel de „indiciu”, prin care se putea evidenția bogăția și chiar siguranța hranei animalelor, după o lungă perioadă de timp, în care aceasta a stat sub semnul incertitudinii. Această zi în care „calul se satură un ceas”, pare a fi „punctul culminant” atins de forțele generative, forțe ce conform calendarului și tradiției populare erau cele ce tocmai calul le „guverna”⁹².

85. Ion Ghinoiu, *Vârstele*..., p. 164

86. *Ibidem*, p. 168

87. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 179

88. Adrian Fochi, *op. cit.*, p. 152

89. Ion Ghinoiu, *Obiceiuri*..., p. 89

90. Informație, Spătar Dumitru, n. 1921, Boianu Mare, nr. 168, j. Bihor

91. La Boianu Mare există și o mică legendă ce explică acest lucru prin „blestemul pus pe cai” de Maica Sfântă, când la născut pe Iisus „în poiata (grajdu) cu dobitoace”, unde datorită zgomotului făcut de cai, când mâncau, Maica Sfântă n-a avut liniște. Atunci i-ar fi blestemat ca „să mănânce tot timpul, și să nu să sature niciodată, numai în ziua de Ispas și atunci numai un ceas”. Informație, Silaghi Floarea, n. 1917, nr. 254, Boianu Mare, j. Bihor

92. Ion Ghinoiu, *Vârstele* ..., p. 93

Rusalile sau **Pogorârea Duhului Sfânt**, una dintre cele mai vechi sărbători creștine, este serbată la 50 de zile de la Paști (Cincizecimea)⁹³, când anual conform Evangheliei (Faptele Apostolilor II, 1-4) este sărbătorită pogorârea Sfântului Duh peste Sfinții Apostoli. Ultima sărbătoare din ciclul celor cu dată mobilă, cunoscută în popor și sub numele de Duminica Mare⁹⁴, este serbată în satele din zona amintită de noi, trei zile la rând.

În seara ce premerge acestei zile, aproape fiecare gospodăru din satele amintite, pun și astăzi, fără a ști semnificația, ramuri verzi de tei și frasin în poartă, iar în casă se puneau frunze de nuc.⁹⁵ În zonă existând și credința (Boianu Mare) că până la Rusalii, nu-i bine a mirosi „calampărul” (Tanacetum balsamita) și frunza de nuc „că ți să fac peché (pete) pă față”⁹⁶. Este o zi în care și biserica are un „veșmânt” aparte, dat atât de ramurile de tei puse din abundență aici, cât și de iarba verde ce se pune pe jos cu această ocazie.⁹⁷ Practici care în trecut, în anumite zone, aveau loc la Ispas (Înălțarea Domnului) când se duceau „foi de nuc la biserică”, punându-se „prin casă și la brâu”⁹⁸, „manifestări” pot sugera și ele originea comună a acestor două sărbători (Rusalii și Ispas), care la început se serbau în aceeași zi⁹⁹.

Apoi la Rusalii „ieșe popa la holde”, cum spune lumea satelor, unde după slujba și rugăciunile specifice făcute cu această ocazie, ce au practic același rol, de apărare a culturilor aflate în „pârgă” ca și acele obiceiuri de sorginte păgână: Caloianu, Paparuda și altele. Sunt *ultimile* eforturi făcute de lumea satului pentru a proteja aceste culturi, care pe zi ce trece devin tot mai certe, tot mai mature. Certitudine ce încă mai poate fi pusă sub semnul întrebării (de multe ori iremediabil) de orice calamitate abătută asupra lor în această perioadă de risc maxim, când orice „impediment” (grindină, secetă, dăunători etc.), poate reduce, chiar drastic, recolta acestora, fapt ce amplifică, ca atare, și importanța acestui moment.

Tot acum se va trece la confecționarea unor cununi pentru praporii de la biserică avuți în „grijă” de feciorii satului. Cununi ce se fac din grâu „de estim”, adică din acel an, și flori aduse de fetele din sat. Dacă confecționarea cununilor

93. Până către sfârșitul secolului IV și începutul secolului V, Cincizecimea era o dublă sărbătoare, a Înălțării Domnului sau Ispasu, cum este numit în popor (din slavul Supasu = Mântuitorul), care cam de atunci este serbat la 40 de zile de la Paști, și a Pogorârii Duhului Sfânt, care cam tot de atunci se serbează la 10 zile de la Înălțarea Domnului (Ispas) sau 50 de zile de la Învierea Domnului (Paștile). A se vedea Ene Braniște, *op. cit.*, p. 179-181

94. Ion Ghinoiu, *Vârstele...*, p. 270-271

95. Informație, Silaghi Floare, n. 1917, Boianu Mare, nr. 254, j. Bihor; Zmolca Ana, n. 1929, Almașu Mare, nr. 109, j. Bihor; Pop Maria, n. 1926, Iteu, nr. 6, j. Bihor; Deac Iuliana, n. 1925, Dijir, nr. 121, j. Bihor; Bereteu Elena, n. 1945, Suiug, nr. 74, j. Bihor

96. Informație, Silaghi Floare, n. 1917, Boianu Mare, nr. 254, j. Bihor

97. Se pare că biserica creștină și membrii acesteia au „moștenit” aceste obiceiuri de la evrei care își împodobeau casele în semn de bucurie, în mod asemănător, cu flori și ramuri verzi, cu ocazia sărbătorii Cincizecimi, ce era și sărbătoarea premițiilor din flori și fructe. A se vedea Ene Braniște, *op. cit.*, p. 182

98. Adrian Fochi, *op. cit.*, p. 152

99. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 179

se face în comun de mai multe fete, ducerea și punerea acestora la prapor se face de către „fete fecioare”, fete de măritat, avându-se în vedere anumite afinități sentimentale, uneori chiar matrimoniale, față de feciorii care „țin” de prapori.¹⁰⁰ Cunosând aceste realități credem că cele afirmate de Teodor Pamfile, ar avea un sâmbure de adevăr, atunci când spune că aceste cununi făcute la Rusalii erau păstrate în biserică pentru cununile ce aveau loc peste an¹⁰¹, probabil pentru a fi puse pe capul mirilor în timpul oficierei cununiei religioase.

b. Sărbători cu dată schimbătoare nerecunoscute (nesărbătorite) de biserică (nelegate)

În această categorie se includ o serie de zile, care prin modul cum sunt puse în evidență de obiceiurile și credințele aferente, pot avea o proveniență păgână sau creștină. Sunt o serie de zile, ce acum la început de primăvară, și-au păstrat în mare aceași semnificație ca în trecut, de prosperitate și apărare a omului și locuinței sale, cu deosebirea că pentru realizarea acestor „năzuințe”, extrem de necesare acum la început de „timp” se venera orice „divinitate” considerată a fi în măsură să „îmbunătățească” acest destin. Ținerea (serbarea) acestor zile depinde de data de sărbătorire a Paștilor, cea mai mare sărbătoare a primăverii.

Luparița sau Lunea lupilor, ținută în lunea din prima săptămână ce premerge începerea postului Paștelui. În această zi mai ales femeile din satele zonei amintite, dar și cele din zona imediat învecinată¹⁰², nu lucrează în casă, cum spun ele (cusut, spălat, țesut etc.), nu mănâncă de dulce, ci numai de post¹⁰³; în alte sate restricțiile pot fi și mai mari, de exemplu, nu se „prinde nici iosagu în jug”.¹⁰⁴ Întrebați care ar fi motivația unui asemenea comportament restrictiv, majoritatea oamenilor răspund „că așa îi obiceiul”, „că așa îi bine”, pe când alții găsesc adesea explicații chiar „învăluite” de legendă. Așa bunăoară la Boianu Mare această zi se ține „pentru ca să nu te muște Luparița” (probabil lupul)¹⁰⁵, mușcătură ce era percepută inclusiv sub forma unei boli apărute din „senin”. Amenințarea era valabilă și dacă în ziua respectivă omul s-ar pieptăna ori uita în oglindă, oglindă care în această zi (ca o măsură de protecție) se și acoperea cu un ștergar.¹⁰⁶ Apoi persoanele mai în vârstă își amintesc, desigur cu haz, că până nu demult, se punea în această noapte la țâțâna ușii de la casă, o pietricică pe care

100. Informație, Bratiș Melica, n. 1940, Boianu Marc, nr. 93, j. Bihor

101. Teodor Pamfile, *op. cit.*, p. 16

102. Lucia și Ioan Gh. Roman, *Obiceiuri de pe Valea Bistrei*, în *Șezătoarea*, Nr. 8, serie nouă, decembrie 1995, p. 4

103. Informație, Silaghi Floare, n. 1917, Boianu Mare, nr. 254, j. Bihor; Deac Iuliana, n. 1925, Djir, nr. 121, j. Bihor; Roșu Silvia, n. 1942, Ghida, nr. 86, j. Bihor; Moroșan Ana, n. 1935, Almașu Mare, nr. 225, j. Bihor; Pop Maria, n. 1926, Iteu, Nr. 6, j. Bihor; Bereteu Elena, n. 1945, Suiug, nr. 74, j. Bihor

104. Informație, Șumălan Gavril, n. 1943, Săldăbagiu de Barcău, nr. 73, j. Bihor

105. Informație, Silaghi Floare, n. 1917, Boianu Mare, nr. 254, j. Bihor

106. *Ibidem*

dimineața când se scula gazda, o lua între dinți zicând: „că așe cum nu pot io roade această piatră, așe să nu poată roade nici lupu iosagurile (animalele) mele”¹⁰⁷. Sigur la prima vedere „șochează” atenția de care se bucura lupul în trecut, unii identificând nu mai puțin de 35 de sărbători „destinate” acestui animal¹⁰⁸, dar dacă avem în vedere stricăciunile provocate de acest animal feroce, care în nopțile lungi de iarnă ataca până și gospodăriile din sate, provocând adesea situații de coșmar, acest lucru nu ne mai apare atât de surprinzător. Această frică de lup este evidențiată până și de basmele populare, frică a cărui impact era evident, dacă avem în vedere că până astăzi una dintre cele mai uzuale amenințări aduse copiilor mici, pentru a fi cuminți, este aceea că „vine și te mănăcă lupul”. Această mare atenție acordată de tradiția populară lupului ar putea avea și un alt substrat, dacă avem în vedere numeroasele credințe în care acest animal este prezent alături de om, putem spune, din pre-existență până-n post-existență¹⁰⁹, sau a faptului că strămoșii noștri îi purtau până și chipul ca stindard (steagul dacic) în luptă.

Lunea prima în post, adică lunea din prima săptămână a postului Paștilor, este ținută (mai ales prin post) în satele din zonă pentru bunăstarea casei.¹¹⁰ În zona amintită, dar și în cele învecinate¹¹¹, în trecut acestei zile i se spunea și **Lunea șoaricilor**. Zi în care, la Boianu Mare, în mod analog cu lunea trecută (Luparița), dar acum fiecare membru al familiei, lua respectiva pietricică între dinți zicând că „așe cum nu pot io roade această piatră, așe și nu-mi poată nici mie roade șoaricii hainile” Astăzi prezența unor asemenea practici este prezentă, desigur, numai în memoria celor mai vârstnici, totul reducându-se doar la a posti pentru „norocul galițelor (păsărilor) și a cășii”.¹¹²

Marțea dintre tunuri, sau „Marțea trăsnetului” cum era cunoscută în alte zone¹¹³, ținută în prima marți din postul Paștilor, când, în satele amintite, nu se lucrează nimica în casă; în rest, afară, cum spune lumea, fiind voie a se face orice lucru¹¹⁴, cu excepția celor ce produc zgomot mare („bontănesc”), cum este tăiatul lemnului, spre exemplu, pentru că altfel „te poate tuna când îi vreme grea”¹¹⁵. Credințe ce în unele sate sunt întărite de întâmplări petrecute cu mult

107. *Ibidem*

108. Mihai Coman, *op. cit.*, p. 184

109. *Ibidem*, p. 181- 183

110. Informație, Silaghi Floare, n.1917, Boianu Mare, nr.254, j. Bihor; Deac Iuliana, n. 1925, Dijir, nr.121, j. Bihor;; Moroșan Ana, n. 1935, Almașu Mare, nr.225, j. Bihor; Pop Maria, n. 1926, Iteu, Nr.6, j. Bihor;

111. Lucia și Ioan Gh. Roman, *op. cit.*, p. 4

112. Informație, Silaghi Floare, n.1917, Boianu Mare, nr.254, j. Bihor

113. Adrian Fochi, *op. cit.*, p. 196

114. Informație, Silaghi Floare, n.1917, Boianu Mare, nr.254, j. Bihor; Deac Iuliana, n. 1925, Dijir, nr.121, j. Bihor; Roșu Silvia, n. 1942, Ghida, nr.86, j. Bihor; Moroșan Ana, n. 1935, Almașu Mare, nr.225, j. Bihor; Pop Maria, n. 1926, Iteu, Nr.6, j. Bihor; Bereteu Elena, n. 1945, Suiug, nr. 74, j. Bihor; Joldea Zamfira, n. 1937, Săldăbagiu de Barcău, nr.160, j. Bihor

115. Informație, Silaghi Floare, n.1917, Boianu Mare, nr.254, j. Bihor; Zmolea Ana, n.1929, Almașu Mare, nr.109, j. Bihor.

timp în urmă, devenite acum adevărate legende.¹¹⁶ Toate aceste credințe se „înfiripează” în jurul tunetului, fenomen natural ce însoțește descărcările electrice (uneori cu grindină) și timpul ploios de a căror „amploare” va depinde direct bogăția sau sărăcia recoltelor ce urmează a fi însămânțate odată cu începerea acestui „timp” nou. Apoi nu trebuie uitat nici impactul pe care îl are un asemenea fenomen natural asupra celor ce-și desfășoară munca afară în câmpul liber, departe de orice adăpost, când în timpul unei furtuni, asemenea „fenomene” provoacă teamă și panică în rândul acestora.

Sântoaderul, zi ce se ține în sâmbăta din aceeași primă săptămână a postului Paștilor, zi „marcată” de locuitorii zonei prin manifestări specifice. Dacă obiceiul ducerii colivei spre a fi sfințită la biserică în această zi este azi mai puțin întâlnit în zonă¹¹⁷, în schimb cel al *fumăgarului* se bucură încă de o oarecare atenție, poate și datorită problemelor practice pe care le rezolvă. Obicei ce în alte zone avea loc la Mucenici, când se făceau asemenea focuri „contra manei legumelor” sau pentru a se „face poamele”¹¹⁸.

În zilele noastre, la Boianu Mare, gospodarii satului se întrec în această zi, care mai de care, în a face fumăgar în grădină cât mai de dimineață posibil, fumăgar întreținut prin aprinderea resturilor vegetale din grădină. Obicei care se înscrie „perfect” în „economia” agrară a oricărei gospodării în această perioadă când se impunea „evacuarea” resturilor vegetale din anul precedent.

În trecut spun oamenii din sat, că în această zi se tundeau animalele între coarne, iar fetele se spălau pe cap de dimineață bună, cu mult înainte de a merge caprele la păscut, pentru a nu fi și coada lor ca a caprelor (de scurtă).¹¹⁹

Este ziua „băbească” căruia biserica i-a făcut concesii considerabile, în unele zone chiar implicându-se în derularea ei¹²⁰ (coliva era sfințită de preotul satului)¹²¹, probabil vechi urme ale unui ritual, ce ar putea situa această sărbătoare între cele la care biserica a fost „nevoită” să renunțe de-a lungul timpului.

Joile dintre Paști și Rusalii sau **Joile Verzi** cum sunt menționate de S. Fl. Marian¹²², sunt ținute încă de majoritatea femeilor din zonă. Ca atare, femeile din satele zonei amintite, în fiecare zi de joi a celor șapte săptămâni dintre Paști

116. Se spune, la Boianu Mare, că mai demult o femeie a uitat că este „marțea dintre tunurii”, și a lucrat în această zi, a cusut o cămașă, dar când a văzut că se ridică nori grei, și-a adus aminte că ar fi *Marțea dintre tunuri*. „atunci a luat cămeșea și a pus-o afară pe un gard, nu bine a pus-o că o și trăznit în ea”. Informație, Silaghi Floare, n.1917, Boianu Mare, nr.254, j. Bihor

117. Cu toate că amintirea acestui obicei este prezentă încă aproape în toate satele din zonă, azi doar în Săldăbagiu de Barcău acest obicei mai este practicat, cei drept sporadic. Informație, Lazăr Maria, n. 1938, Săldăbagiu de Barcău, nr. 157, j. Bihor

118. Adrian Fochi, *op. cit.*, p. 211

119. Informație, Silaghi Floare, n. 1917, Boianu Mare, nr. 254, j. Bihor

120. Sim. Fl. Marian, *op. cit.*, I, p. 265-267

121. Informație, Lazăr Maria, n. 1938, Săldăbagiu de Barcău, nr. 157, j. Bihor

122. S. Fl. Marian, *op. cit.*, vol. II, p. 230

și Rusalii nu lucrează nimica în casă „pentru vreme grea”¹²³, considerându-se că în acest mod ogoarele lor vor fi „protejate” împotriva forțelor distructive (grindină, vijelii) ale furtunilor. Zile în care, spre deosebire de alte zone, se poate lucra „afară” diferite munci agricole, chiar și în grădină¹²⁴. Considerate de unii și ca urme ale unor vechi sărbători romane (Sementinas ferias) serbate ca să nu bată piatra holdele¹²⁵, ținerea acestor zile tocmai în perioada de vulnerabilitate maximă a culturilor cerealiere, când o recoltă distrusă sau compromisă nu putea fi înlocuită cu alta, are și o conotație practică ce vine să pună în evidență încă o dată mentalitatea și grija țăranului față de noua recoltă, de a cărui bogăție depindea existența sa. Joile dintre Paști și Rusalii făcând parte din „ansamblul” de practici și obiceiuri străvechi ce aveau loc în această perioadă (Caloianu, Paparuda, etc.), ținute pentru „bunăstarea” holdelor într-o perioadă de „risc maxim”, când o asociere dintre o recoltă distrusă sau compromisă și o „subțiere” a rezervelor de hrană din anul precedent impunea un grad de precauție mărit. Este perioada când **grija** țăranului, condiție primordială a activității sale, atinge **paroxismul**. Faptul că o atribuție esențială a unuia dintre patronii celei mai mari sărbători creștine; Sf. Petru și Pavel (29 iunie), ce cade cam în această perioadă; Sf. Petru considerat de tradiția populară păstrătorul cheii raiului și a cămărilor cerești¹²⁶, poate căpăta și o altă importanță în acest context. Ținute cu multă pioșenie în trecut, „ca și duminica”, „ca și sărbătorile cele mai sfinte”¹²⁷, în care femeile nu lucrau nimica, iar bărbații cel mult, participau doar la anumite clăci (la preot sau persoane neajutorate)¹²⁸, astăzi, pentru zona la care ne referim, deși au păstrat în mare aceeași semnificație (pentru a feri gospodăria de forțele malefice) sunt mai puțin restrictive din punct de vedere al muncilor permise, totul reducându-se la formele și practicile amintite de noi mai sus, ce vin să evidențieze semnificația acestor zile.

Toate aceste zile, numite de noi băbești și amintite mai sus, fac parte alături de altele (Foca, Pălia etc.) dintr-un „cortegiu” de manifestări spirituale, „care au însoțit de milenii practicile agricole”¹²⁹, pentru a mări speranța reușitei acțiunilor întreprinse de om pentru a-și asigura existența. „Ilustrarea” acestor momente prin anumite practici specifice, este legată de o serie de credințe arhaice „izvorâte din teama ancestrală a omului față de elementele cosmice”, pe care încearcă în acest mod „să le înduplece, să le îmblânzească” și apoi în cele

123. Informație, Silaghi Floare, n.1917, Boianu Mare, nr.254, j. Bihor; Deac Iuliana, n. 1925, Dijir, nr.121, j. Bihor; Roșu Silvia, n. 1942, Ghida, nr.86, j. Bihor; Moroșan Ana, n. 1935, Almașu Mare, nr.225, j. Bihor; Pop Maria, n. 1926, Iteu, Nr.6, j. Bihor; Bereteu Elena, n. 1945, Suiug, nr. 74, j. Bihor; Joldea Zamfira, n. 1937, Săldăbagiu de Barcău, nr.160, j. Bihor

124. Informație, Silaghi Floare, n.1917, Boianu Mare, nr.254, j. Bihor

125. Ioan Mușlea, *op. cit.*, p.8

126. Ion Ghinoiu, *Vârstele...*, p. 264

127. Adrian Fochi, *op. cit.*, p. 173

128. *Ibidem*, p. 175

129. Maria Bocșe, *op. cit.*, p. 269.

din urmă „să le stăpânească”¹³⁰, sau cel puțin să creadă acest lucru. „Strategie” necesară omului simplu, pentru a „beneficia” și de un anumit „echilibru psihic”, atât de necesar în confruntarea cu „necunoscutele” vieții.

În cele ce urmează ne considerăm datori să facem mici precizări legate de anumite aspecte ale terminologiei folosite. Pe parcursul lucrării am „persistat în greșala” de a folosi pe alocuri (cu același sens) atât termenul de *sărbătoare* cât și *cel de zi ținută* (sărbătoare băbească). Considerăm că principala **cerință** a oricărei sărbători este **să nu se lucreze** în ziua respectivă, după care urmează desigur și altele. Cerință ce ne apare ca o primă condiție a venerării unei divinități, nerespectarea căreia atrăgea după sine, conform mentalității populare, „răzbu-narea” divinității. Realitate ce reiese cu ușurință din atitudinea țăranilor față de sărbătoare și astăzi, când ei nu lucrează sub nici o formă „că-i mare păcat”; „și că tăt n-ai folos dă ceia ce faci atunci, că Dumnezeu îl poate lua dă la tine într-o clipită”.¹³¹ În schimb lucrau fără nici cea mai mică reținere pentru alții în aceste zile de sărbătoare, drept dovadă muncile de întrajutorare (cosit iarbă, transport produse etc.) făcute pentru alții (văduve, orfani, oameni în vârstă etc.) considerat a fi un act de milostenie, plăcut lui Dumnezeu. La fel, nu ezitau să muncească în aceste zile nici pentru cei cărora erau obligați să o facă, „domnii” (bogătașii) din trecut sau coperativele agricole (C.A.P.) de până mai ieri, pentru că „riposta” divinității va afecta situația materială (distrugerea recoltelor prin inundații, incendii etc.) a acestora și nu a lor.

Dacă avem în vedere că toate zilele ținute (sărbătorile băbești) impun în primul rând aceeași condiție **să nu se lucreze** în timpul lor, fie și numai anumite munci, ca o modalitate de venerare a unor zeități păgâne pentru a nu atrage „riposta” lor, considerăm că și aceste zile, având în vedere acest raționament, pot fi considerate sărbători.

Toate aceste sărbători evidențiate de noi la nivelul zonei amintite sunt parte componentă a unui „arsenal” imaginat de țăran pentru a reuși să răzbată prin „hățișurile” vieții, oferindu-i **protecție** și **speranță**, dacă respecta întocmai restricțiile anumitor sărbători, dar și șansa de a se împăca cu sine însăși, de a se **resemna** față de „neîmplinirile” lui. Caz în care „nereușitele” erau puse pe seama nerespectării întocmai a „restricțiilor” impuse de sărbătoreala sau sfântul de la care se aștepta „izbăvirea”. Simpla „tehnică” de a găsi în propriul comportament, în „indisciplina” față de unele „canoane” sărbătorești, **cauza** „nenorocirilor” sale, a avut darul de a menține, totuși **nădejdea** unei împliniri sau reușite viitoare dacă și obediența față de aceste zile sau sfinți va fi mai mare. Este o mentalitate de *om disperat* care pentru a „supraviețui” se „agață” de tot ce poate pentru a-și menține un anumit „echilibru”, fie și psihic, într-o viață cel punea la mari încercări.

130. *Ibidem*

131. Informație, Silaghi Floare, n.1917, Boianu Mare, nr.254, j. Bihor

În cadrul acestui „arsenal” țăranul a inclus mijloace capabile să-l apere, în principal, de o serie de „fenomene” pe care el nu le putea controla. Inventarea unor sărbători sau sfinți pentru a apăra tocmai de astfel de „fenomene” pune în evidență, spunem noi, pe deplin acest lucru. Atribuirea a numeroase sarcini unor sărbători sau sfinți pentru a anihila anumite boli: ciumă, holeră, bube, vărsat (Tănase – 18 ianuarie; Sf. Haralambie – 10 februarie, Sf. Pavel – 29 iunie, Varvara – 4 decembrie, Sf. Ana – 9 decembrie, dureri de dinți și măsele (Sf. Antipa – 11 aprilie), și până la cele pentru descoperirea hoților (Sf. Mina – 11 noiembrie) ori facerea și creșterea copiilor (Sf. Stelian – 26 noiembrie). Alături de cele „necesare” pentru a le apăra recoltele de anumite fenomene meteorologice: grindină, vijelii, secete etc. (Sf. Cristofor – 15 martie, Vartolomei – 11 iunie, Sf. Pavel – 29 iunie, Sf. Elisei – 14 iunie, Sf. Iuda – 19 iunie, Joile de după Paști, Sf. Ilie – 20 iulie, Foca – 22 iulie, Pantelimon – 27 iulie) ori de anumiți dăunători: omide, viermi, gândaci, lăcuste (Sf. Trifon, Alexiu – 17 martie, Ghermanu – 12 mai) și până la cele pentru „apărarea” animalelor domestice de răpitori, mai mult lupi și urși, (Mărina – 17 iulie, Circovii, Macaveii – 1 august, Sf. Filip – 11 octombrie, Filipii de toamnă, Sf. Andrei și multe altele)¹³², vin să susțină cele afirmate mai sus.

Această mentalitate de „supraviețuitor” prin care tot ce nu se putea înțelege, explica sau controla, era „ancorat” sau „extrapolat” într-o altă lume, în care puterea lor de a-și influența destinul creștea considerabil, poate fi considerată, în ultimă instanță, și o trăsătură definitorie a spiritualității populare românești.

Timpul, ca unul dintre factorii implicați în confruntarea cu necunoscutele vieții, ca „martor” a necazurilor și bucuriilor acesteia, s-a dorit mereu a fi un „aliat” în această confruntare. Drept urmare această succesiune de fapte și evenimente din viața unui om, ce este timpul, a fost „cuprins” într-un sistem ordonat: calendarul. Calendar care a avut darul de a da „un chip mersului vremii”¹³³, iar în cadrul acestuia, sărbătorile, au dobândit rolul de puncte de reper. Punctând timpul cu sărbători, țăranul a găsit soluția „conștientizării” și marcării timpului său, timp în care viața și acțiunea sa căpăta un anumit contur. În acest sens, prin anumite sărbători, însăși, trecerea (schimbarea) timpului era înțeleasă și percepută ca urmare a succesiunii acestora (de exemplu, debutul timpului călduros la 9 martie – Măcinici; mijlocul verii, la Onufrie – 12 iunie; începutul toamnei la 8 septembrie – Sântămărie Mică sau Ziua Crucii – 14 septembrie¹³⁴; începutul iernii sau „cap de iarnă” la Sf. Andrei – 30 noiembrie¹³⁵). Sprijinit pe sărbători, poate cel mai bine înțelese de țărani prin cunoștințele avute, acest „timp țără-

132. Ion Mușlea, *Ov. Bârlea, op. cit.*, p. 350-410

133. Ernest Bernea, *op. cit.*, p. 194

134. Ion Ghinoiu, *Vârstele...*, p. 206

135. Ion Mușlea, *Ov. Bârlea, op. cit.*, p. 407

nesc” a găsit modalitatea de a fragmenta „marele timp” în perioade și intervale mai scurte, în care sărbătoarea, „simțită” și crezută de ei, una sau desparte aceste intervale, delimita sau marca perioadele ce se succedau ciclic în viață. Raportându-se la asemenea sărbători țaranul calcula totul; de la vârsta lui și a membrilor familiei (multe nume ale copiilor purtau pe cel al sfântului în preajma căruia s-au născut), până la drămuirea proviziilor și stabilirea calendarului muncilor agricole sau gospodărești în care, s-ar putea spune, că sărbătoarea „impunea” o anumită muncă și munca „impunea” o anumită sărbătoare. Avem de fapt un „timp” a cărui secvențe au fost trăite, mult timp, într-o dublă situație temporală, una „cosmică” ce are în vedere ciclicitatea, și una istorică ce are în vedere linia-ritatea¹³⁶ cu o evidentă tendință de impunere, cu cât ne apropiem mai mult de zilele noastre, a celei din urmă.

Importanța acestui mod de „evidențiere” a timpului este cu atât mai mare, cu cât însăși autoritățile laice și ecleziastice au luat, mult timp, drept reper anumite sărbători pentru a stabili data unor întruniri ce trebuiau să aibe loc și necesitau a fi anunțate din timp¹³⁷.

În ce privește modul de serbare a acestor zile, slaba diferențiere făcută de omul de rând, între sacru și profan, pare sugestivă, în acest context, și afirmația lui Vasile Băncilă când spune că sărbătorile românești „au un puternic suflu cosmic și religios, căci în popor, spune el, și profanul devine religios atunci când e adânc”¹³⁸, ceea ce ar putea explica perenitatea acestui sincretism magico-religios întâlnit până-n zilele noastre.

Densitatea mare a acestor practici magico-religioase, în acest anotimp de „început”, primăvara, când „drama agricolă”¹³⁹ își derula „primul act”, apare ca firească din moment ce deznodământul „actului final” era greu de prevăzut. Numărul mare de „începuturi” (de an agricol, pastoral, ritual etc.) ce sunt concentrate în acest anotimp, și implicit momentele (sărbătorile) ce le evidențiază, pot fi puse și pe seama structurii ființei umane, ce leagă începutul anului de debutul anotimpului călduros¹⁴⁰. Rolul unor obiecte și practicile aferente ce pot fi întâlnite în aceste „zile de început”, în mare măsură cu însemnătate de omen¹⁴¹, ce prevestesc viitorul (cucul, sânzăienele etc.), vin să susțină cele afirmate mai sus.

Încercarea noastră de a schița un tablou privind semnificația acordată de comunitățile satești din zona amintită sărbătorilor de primăvară, se integrează

137. În acest sens pot fi amintite și datele de fixare a unor sesiuni sau întruniri (diete, foruri de judecată etc.), ce au condus la impunerea unor termeni speciali prin care se definea perioada până la următoarea întrunire. De exemplu, octavele (octavalia) ce erau acele zile acordate ca termen de judecată unor persoane, fixate în raport cu o mare sărbătoare religioasă (Sf. Mihail, Sf. Gheorghe, Sf. Luca, Boboteaza etc.) corespunzând cu cea de a opta zi, socotită de la respectiva sărbătoare, începând cu ziua sărbători. A se vedea *** *Istoria dreptului românesc*, vol. I, București, 1980, p. 408

138. Vasile Băncilă, *op. cit.*, p. 62

139. Mircea Eliade, *Morfologia religiilor*, București, 1993, p. 193

140. Ion Ghinoiu, *Vârstele...*, p. 164

141. Petru Caraman, *Colindatul la români, slavii și la alte popoare*, București, 1983, p. 337

eforturilor etnologiei românești de „conturare” a calendarului popular în complexitatea conotațiilor sale, calendar, care deși nu cunoștea litera, cunoștea rigoa-re¹⁴², fiind unul din factorii „ordonatori” a vieții și activității satului românesc.

Numărul mare a acestor sărbători, modul lor de serbare și conotațiile so-ciale avute, dar mai ales, concentrarea acestora în acest anotimp al renașterii, pri-măvara, cum am arătat mai sus, pun în evidență modul cum țaranul a păstrat pâ-nă astăzi în străfundul ființei sale legăturile cu ritmurile naturii, a vieții în genere. Legături ce au lăsat vizibile urme în viața religioasă a țaranului român, ce după unii, apare astăzi mai bogată, chiar decât religia oficială, deoarece „în viața reli-gioasă a satului românesc ... spiritualitatea locală străveche s-a adaptat formelor și sensului vieții religioase reprezentată de biserică, fără să renunțe la conținutul și valorile sale, iar biserica oficială s-a adaptat la condițiile și sensul tradiției lo-cale, fără să renunțe la ceea ce este esențial”¹⁴³.

Toate aceste sărbători amintite de noi mai sus, nu sunt în ultimă instanță decât o formă de **exprimare** a unei lumi țărănești ce își trăia viața după anumite canoane, pe care noi astăzi suntem prea puțin interesați să le cunoaștem, cu toate că ne-ar ajuta să înțelegem mai bine acest prezent ce păstrează încă multe urme ale trecutului.

HYPOSTASES DES FÊTES DE PRINTEMPS DANS DES VILLAGES DE LA VALLÉE DE BARCĂU

RÉSUMÉ

L'ouvrage ci-présent met en évidence les fêtes de printemps tant celles acceptées par l'église aussi que celles qui ne sont par acceptées par l'église, et qui jouissent d'une grande appréciation dans les villages de la vallée de Barcău.

Un autre aspect qu'on a eu en vue dans cet ouvrage, c'est la présentation des fêtes tenant compte de la date de leur célébration.

Le grande nombre de ces fêtes, qui ont lieu dans une saison quand tout renaît, a déterminé leur traitement du point de vue des implications qu'elle ont eues dans la vie du village roumain.

142. Ernest Bernea, *op. cit.*, p. 178.

143. Zamfira Mihail, *Protecția religioasă a habitatului în satul românesc*, în *Revista de etno-grafie și folclor*, București, Tomul 39, Nr. 5-6, 1994, p. 491.